

140174

KIRŞEHİR VALİLİĞİ
ve
G.Ü. AHİLİK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

**I. AHI EVRAN-I VELİ VE AHİLİK
ARAŞTIRMALARI
SEMPOZYUMU**

12-13 Ekim 2004
G.Ü. Ahi Evran Kampusu / KIRŞEHİR

BİLDİRİLER
CİLT : II

Hazırlayan:
M. Fatih KÖKSAL

Kırşehir, 2005

HACI BEKTAŞ VİLÂYETNÂMESİ'NDE AHİ EVRAN

Harun YILDIZ *

Hacı Bektaş Vîlâyetnâmesi, kültürümüzdeki Menâkıbnâme geleneği içerisinde önemli yeri olan bir eserdir. Bektaşî Menâkıbnâmeleri içinde de en önemli ve en tanınmış olanıdır. Eserin önemi, tamamıyla bir tarikat pîri olan Hacı Bektaş Velî (669/1271)'nin yaşamı ile menkıbelerini ihtiva etmiş olmasından ileri gelir. Bundan dolayı *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî* ismiyle de anılır. Hacı Bektaş Velî, bilindiği gibi, XIII. yüzyıl Anadolu'sunun önde gelen mutasavvıflarından biri olup yapmış olduğu faaliyetler ve göstermiş olduğu kerametler dilden dile dolaşarak her tarafa yayılmıştır. Bu yüzden eser, Alevî-Bektaşî çevrelerde bir çeşit kutsallık kazanarak yüzyıllar boyunca okunmuştur. Hem Hacı Bektaş Velî ile ilgili bilgi ve rivayetlerin ana kaynağı olması, hem de onun Ahmed Yesevî ile ilişkisi bağlamında Yesevîlik ile ilgili an'ane ve menkıbelerin de ülkemizdeki ilk metinlerini ihtiva etmesi açısından eserin önemi büyüktür. Bilim dünyasında da değeri olan bir eserdir, zira yazılmış olduğu dönemin dinî inançları, sosyo-kültürel yapısı ve gelenekleri ile ilgili önemli bilgi ve malzemeler içermektedir. Bu anlamda orijinal ve otantik bir eserdir. Eserin müellifi ise, XV. yüzyılın sonlarıyla XVI. yüzyılın başlarında yaşamış olan ve *Firdevsî-i Tavîl* (*Uzun Firdevsî*) lakabı ile bilinen Hızır b. İlyas'dır.¹

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, SAMSUN. hyildiz@omu.edu.tr

¹ *Firdevsî-i Rûmî* veya *Uzun Firdevsî* diye de anılan *Hızır b. İlyas* (1453-??), Bursa'lı olup Sultan II. Bayezid adına yazmış olduğu Süleyman Peygamber'e ait rivayet ve hikayeleri içeren *Süleyman-nâme* isimli eseri ile tanınmış olan Osmanlı yazar ve şairidir. Bu eser, bir rivayete göre 380, başka bir rivayete göre de 360 cilttir. Eserinin 80 cildi beğenilmiş olup diğer ciltler, padişahın emriyle yok edilmiştir. Bundan dolayı üzülen Uzun Firdevsî, II. Bayezid'in aleyhine hicviyeler yazmıştır. Kendisine "Uzun" lakabının verilmesinin de, eserinin uzunluğundan ileri geldiği rivayet edilmektedir. Hayatının sonlarına doğru Horasan'a gitmiş ve orada ölmüştür. Uzun Firdevsî, Süleyman-nâme'nin dışında Daavât-nâme, Firâset-nâme, Hadîkatu'l-Hakâyık, Kutb-nâme, Hadîs-i Ahsen, Hayât ü memât ve Satraç-nâme gibi eserler de yazmıştır. Kutbnâme isimli eseri, İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu tarafından günümüz Türkçe'sine kazandırılmıştır. Bkz., Bursalı Mehmet

Eserin ülkemizde değişik nüshaları bulunmaktadır. Bilim adamları, elimizdeki en eski vilâyet-nâme nüshasının, Hacı Bektaş Veli'nin vefatından bir hayli sonra, yaklaşık olarak 200-230 yıl sonra kaleme alınmış olduğunu, bunun da 1624 tarihinde yazılmış olduğunu bildirmektedirler.² Bu bağlamda Abdülbaki Gölpınarlı, eserin en eski nüshasının Hacı Bektaş tekkesinden gelen ve günümüzde Ankara (Milli) Kütüphanesinde bulunan nüsha olduğunu belirtir³ ki, bizim de kullandığımız nüshalardan biri budur.⁴ Bu nüsha, Ali Çelebi isimli bir kişi tarafından 1034 Rabîulevvel tarihinde (1624-1625) şu an elimizde olmayan daha eski bir nüshadan istinsah edilmiş ve yine Ali Çelebi tarafından Hacı Bektaş tekkesine bağışlanmıştır.⁵ Eserin tamamı, 217 varaktır. Kullanmış olduğumuz diğer nüsha ise, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Zühdi Bey Koleksiyonu, 558/4 numarada kayıtlıdır. *Velâyetnâme* ismiyle geçmekte olup 80 sayfadır. İstanbul'da Tatyos Matbaasında H. 1288 tarihinde yayınlanmıştır. Ali Çelebi'nin istinsah ettiği nüshadan sonra eser, değişik dönemlerde yine istinsah edilerek çoğaltılmıştır.⁶ Bunlar, birbirinin benzeri olup hemen hemen aynı şeyleri ifade etmektedirler. Aralarındaki farklar ise, önemli ölçüde bazı kelimelerin sonraki dönemlerde aynı anlama gelen kelime ile değiştirilmesinden ibarettir.

Ahi Evran'ın kurucusu olduğu Ahilik ise, Anadolu'da ilk olarak XIII. yüzyılda görülmeye başlayan ve Türk-İslam kültür ve medeniyetinin oluşmasında önemli rol oynayan dinî-ictimâî bir teşkilattir. Arapça "*kardeşim*" anlamındaki ahi kelimesinden gelen bu ismin, Türkçe'deki "*akı*" kelimesinden geldiğini savunanlar da vardır.⁷ Bu

Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333, II, 357-359; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1982, s. 35-37; M. Fuat Köprülü, "Firdevsî-i Tavîl", *İA*, IV, İst. 1977, s. 649-651; Orhan F. Köprülü, "Uzun Firdevsî", *DİA*, XIII, İst. 1996, s. 127-129

² A. Yaşar Ocak, *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi, İst. 1983, s. 3-4; *Vilâyet-nâme Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş Veli*, (Haz. Abdülbâki Gölpınarlı), İnkılâp Kitabevi, İst. 1995, s. XXIII-XXIV.

³ Bkz., Gölpınarlı, *Vilâyet-nâme*, s. XXIII.

⁴ *Vilâyet-nâme-i Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî*, Milli Kütüphane, Yazma Eserler Bölümü, Kayıt no: 215.

⁵ Bkz., *Vilâyet-nâme*, vr. 217a.

⁶ Eserin değişik nüshalarıyla ilgili geniş bilgi için bkz., Gölpınarlı, *Vilâyet-nâme*, s. XXIX-XXXVIII; Ocak, "Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi", *DİA*, XIV, İst. 1996, s. 471-472.

⁷ Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik*, AÜİF Yay., Ank. 1974, s. 3, 51-52; Sabahattin Güllülü, *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri*, Ötüken Yay., İst. 1977, s. 18; Franz Taeschner, "Akhi", *El*, (New Edition), Leiden, 1979, s. 321-322.

bağlamda, cömert, yardımsever ve eli açık gibi anlamlara gelen bu kavramın Türk kültürünün orijinal kaynaklarından biri olan *Dîvânü Lügati't-Türk*'te geçmesinin önemli bir rolü olduğu görülmektedir.⁸

Ahiliğin Anadolu'da yayılması ve bir teşkilat haline gelmesinde fütüvvet teşkilatının⁹ önemli bir rolü vardır. Fütüvvet her toplumda görülebildiği gibi, Arap toplumunda da mevcut olan bir yiğitlik ülküsü idi. Bu ülkünün İslam'ın yayılmasına paralel olarak İran, Türkistan, Suriye, Irak, Semerkant, Endülüs, Kuzey Afrika ve Mısır'da esnaf ve sanatkarlar arasında yaygın olduğu bilinmektedir. Türkler, İslamiyet'i kabul etmeleri ve Anadolu'ya yerleşmelerinden itibaren fütüvvet ülküsünü benimseyip kendilerine has yiğitlik, cömertlik ve kahramanlık vasıflarıyla süslemişler¹⁰, böylece Ahilik, fütüvvet teşkilatının Anadolu'da kazanmış olduğu yeni şeklin adı olmuştur.

Tasavvufî bir yapılanma ve teşkilata dönüşmesi, Abbasiler döneminde olan fütüvvet grupları¹¹, Halife Nâsır Lidînillah (622/1225) tarafından Abbasî hilafetinin iyice zayıflayan siyasî otoritesini güçlendirmek ve bu grupları kontrol altına almak amacıyla devlete bağlı olarak yeniden yapılandırmıştır. Bu, olay Claude Cahen'in ifadesiyle bir

⁸ Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lügati't-Türk Tercümesi*, (Çev. Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yay., Ank. 1985, I, 90, 310.

⁹ Arapça "fetâ" kelimesinden türetilen "fütüvvet" kavramı, gençlik, yiğitlik, mertlik ve cömertlik anlamlarına gelmekte olup güzel ahlak, terbiye, nezaket ve fedakarlık gibi insani hasletleri de bünyesinde toplamaktadır. Esasını "*diğerkâmlık, paylaşma ve ihtiyacı olanlara yardım etme*" ilkeleri oluşturmaktadır. İslamiyet'le birlikte dinî bir anlam kazanan bu kavram, daha sonraki yüzyıllarda tasavvufî bir yapılanmaya dönüşmüş, tarihî süreç içinde bu anlam ve değer çerçevesi etrafında toplanan kişilerin oluşturduğu teşkilatın adı olmuş ve Anadolu'da Ahiliğin doğuşuna ciddi anlamda zemin hazırlamıştır. Bkz., M. Saffet Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlarda Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dini İnanç Motifleri*, Kültür Bak., Ank. 2002, s. 27; Süleyman Uludağ, "Fütüvvet", *DİA*, XIII, İst. 1996, s. 259-261.

¹⁰ Ziya Kazıcı, "Ahilik", *DİA*, I, İst. 1988, s. 540.

¹¹ Fütüvvet telakkisinin menşei konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bkz., M. Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank. 1999, s. 91-93; Çağatay, 3-6; Mikail Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya 1991, s. 3-5; Sarıkaya, 33-34, 49-50; Taeschner, "İslam Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)", (Çev. Fikret Işıltan), *İÜİFM*, XV/1-4, İst. 1953-1954, s. 11-15; Taeschner, "İslam'da Fütüvvet Teşkilatının Doğuşu Meselesi ve Tarihi Ana Çizgileri", (Çev. Semahat Yüksel), *Belleten*, XXXVI/142, Ank. 1972, s. 207, 229-230; Gölpınarlı, "İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları", *İÜİFM*, XI/1-4, İst. 1952, s. 83-85; Çağatay, "Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi", *AÜİFD*, I/1, Ank., 1952, s. 59-68; Çağatay, "Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi II", *AÜİFD*, I/2-3, Ank., 1952, s. 61-84; Claude Cahen, "İlk Ahiler Hakkında", (Çev. Mürsel Öztürk), *Belleten*, L/197, Ank. 1986, s. 592; A. Yaşar Ocak, "Fütüvvet", *DİA*, XIII, İst. 1996, s. 261.

fütüvvet reformudur.¹² Nâsır, fütüvvet birliklerini yeniden örgütlerken yazılan fütüvvetnâmeler'le bu birliklerin ilke ve kurallarını tanzim etmiş, diğer müslüman hükümdarlara da elçi, ferman ve fütüvvet libasları gönderip kendilerini fütüvvet teşkilatına girmeye davet etmiştir.¹³ Bu faaliyetin bir parçası olarak ilk defa Anadolu Selçuklu Devleti'yle I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında temas kurmuş, bunun üzerine Keyhüsrev, hocası aynı zamanda ünlü sûfi Sadreddin Konevî'nin de babası olan Mecdüddin İshak'ı Bağdat'a halife Nâsır'a elçi olarak göndermiştir.¹⁴ Mecdüddin İshak, Anadolu'ya dönüşünde Keyhüsrev'in isteği üzerine halife Nâsır tarafından gönderilen Muhyiddin İbnü'l-Arabî (638/1240), Evhadüddin Kirmanî (635/1237) ve Şeyh Nasîruddîn Mahmud el-Hoî (659/1261) gibi büyük mutasavvıfları da Anadolu'ya getirmiştir. Bundan sonra Anadolu'da artık çok sayıda tekke ve zaviye açılmış, daha sonraları I. İzzeddin Keykâvus ile I. Alaaddin Keykûbât'ın bu teşkilata girmeleriyle Anadolu'da Ahiliğin kuruluğu tamamlanmıştır. Özellikle Keykûbât zamanında halife Nâsır'ın meşhur mutasavvıf Şihâbüddin Ömer Sühreverdî (632/1234)'yi Anadolu'ya göndermesinin, Ahi teşkilatının kurulmasında önemli bir yeri olduğu görülmektedir.¹⁵ Böylece XIII. yüzyılın sonlarında Konya dışında Ankara ve Niğe gibi şehirlerde de Ahilerin varolduğunu söyleyebiliriz.¹⁶ Bu yüzden XIV. yüzyıl ortalarında Anadolu'yu baştan başa dolaşan Faslı ünlü seyyah İbn Batûta (770/1369), Ahilerin Anadolu'nun pek çok şehrinde faaliyette bulunduğundan övgü dolu ifadelerle söz etmektedir.¹⁷

Anadolu Ahiliğinin kurucusu olarak bilinen ve sonraları Ahi Evran (Evren) ismiyle anılan Şeyh Nasîruddîn Mahmud, İnan'ın Batı Azerbaycan tarafındaki Hoy Kasabası'na XI. yüzyılda gelip yerleşen

¹² Cahen, 591.

¹³ Çağatay, 23-24, 36-43; Sarıkaya, 32; Ocak, 261-262; İsmet Kayaoğlu, "Halife en-Nâsır'ın Fütüvvet Girişı ve Bir Fütüvvet Buyruktusu", *AÜİFD.*, XXV, Ank. 1981, s. 221-229.

¹⁴ İbn Bibî, *el-Evâmiru'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye (Selçuk-Name)*, (Çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 1996, I, 175-176.

¹⁵ Kazıcı, 540; Çağatay, "Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi II", s. 62-63.

¹⁶ Cahen, 594.

¹⁷ İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bak. Yay., Ank. 1999, s. 5; Mehmet Şeker, *İbn Batuta'ya göre Anadolu'nun Sosyo-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*, Kültür Bakanlığı, Ank. 2001, s. 71-87; yine bu çerçevede Konya'daki Ahilerin lideri olan *Ahi Ahmedşah*'ın, 15 Muharrem 694/1294 tarihinde öldüğu zaman cenaze törenine 15 bin kişinin katılması ve bu yüzden şehirdeki dükkanların da kırk gün boyunca kapalı kalması, Ahiliğin Anadolu'da ne kadar etkili olduğunu gösteren önemli bir örnektir. Bkz., Cahen, 599.

Türkmen bir ailenin evladı olarak dünyaya gelmiştir. Esas adı Mahmud b. Ahmed olup doğduğu kasabanın isminden dolayı başlangıçta “Hoı” diye anılmıştır. Künyesi hakikatlerin babası anlamına gelen *Ebû'l-Hakâyık*, lakabı ise İslam'a ve Müslümanlara yaptığı hizmetlerden dolayı *Nasîruddîn*'dir. Onun yaptığı hizmetlerin ve verdiği mücadelenin büyüklüğüne göre hakkında bilinenler çok azdır ve gerçek kişiliği menkıbeler arasında kaybolmuştur. Bu bağlamda, “gök, kâinat” ve “yılan, ejderha” anlamlarına gelen Evran ismi, efsânevi kişiliğinin bir işareti sayılabilir. Ahi Evran, zamanının meşhur hocalarından ders alarak yetişmiştir; ders aldığı hocalardan biri de, meşhur Eş'arî kelamcısı Fahreddin Râzî (606/1210)'dir. Türkistan'ın manevi pîri Ahmed Yesevî'nin yetiştirdiği talebeler vasıtasıyla tasavvufu tanımış, fütüvvet nizamının marifet pîri ve kurucusu olan Şihâbüddin Sühreverdî'den istifade etmiş, sohbetlerine katılmıştır. Gönül ilmi olan tasavvuf yanında tefsir, hadis, fıkıh, kelim gibi İslami ilimler ile tıp gibi müsbet ilimlerde zamanın sayılı alimleri arasında yer almıştır. Ahi Evran, büyük bir halk düşünürü olup pek çok eser vermiş bir ilim ve fikir adamıdır.¹⁸ Onun devrinin siyasî ve fikrî akımları içerisinde çok önemli ve etkili faaliyetler icra etmiş bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır.

XIII. yüzyıl başlarında Anadolu'ya gelen Ahi Evran, bir müddet Denizli ve Konya'da ikamet etmiş, bu sürede Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykûbât'ın iltifatına nail olmuş, ona eserlerini takdim ederek¹⁹ Sultan'ın maddi ve manevi desteğine kavuşmuştu. Daha sonra Ahi Evran, hocası ve kayınpederi Evhadüddin Kirmânî ile birlikte Anadolu'yu şehir şehir, kasaba kasaba gezerek Ahilik teşkilatının kuruluşunda ve yayılışında çok önemli rol oynamıştır. O, aslında Anadolu'da Ahilik teşkilatını, o dönemde İslam dünyasında yaygın olan fütüvvet anlayışı çerçevesinde örgütlemiş ve Selçuklular'ın da destek vermeleri ile tüm Anadolu coğrafyasına yaymıştır. Hocasının vefatı üzerine Kayseri'ye yerleşmiş, onun yerine geçmişti. Hem esas mesleği ve geçim kaynağı olan debbağlık (deri işçiliği)la uğraşmaya, hem halkı irşada, hem de Ahilik teşkilatını geniş çapta yaymaya devam etmiş, sonradan Kırşehir'e

¹⁸ Bu bağlamda Mikail Bayram, onun Selçuklular dönemi Anadolusunun en güçlü filozofu olduğunu ifade ederek İhvân-ı Safâ risalelerine çok iyi vakıf olduğunu belirtir. Bkz., Bayram, “Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi”, *Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar*, Kömen Yay., Konya, 2003, s. 66.

¹⁹ Ahi Evran'ın bildiğimiz eserleri şunlardır; *Tabsiretü'l-Mübtedi ve Tezkiretü'l-Müntehi*, (Nuru Osmaniye Ktp. Nr. 228), *Metâliu'l-İman*, (Konya Yusufâğa Ktp., Nr. 4866, *İmanın Boyutları* şeklinde Mikail Bayram tarafından çevrilerek 1996 yılında yayınlanmıştır), *Menâhic-i Seyfî*, (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, Nr. 92), *Letâifu'l-Hikme*. Bkz., Bayram, a.g.m., s. 64-66.

yerleşmiş ve ölümüne kadar burada kalmıştı. Bu arada Türkmenler tarafından Ulu Alaaddin diye anılan ve Ahiliğin Anadolu'da yayılmasında önemli katkıları olan Alaaddin Keykûbât'ın, oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından öldürülmesi, Ahilerin bu sultana karşı tepki göstermelerine ve karşısına geçmelerine yol açmıştı. Sultan da iktidarına karşı oldukları ve kendisini devirmeyi planlayan veziri Sadedin Köpek ile işbirliği içinde oldukları gerekçesi ile pek çok Ahi ve Türkmen zümresini öldürtüp bazı ileri gelenlerini tutuklatmıştı. Ahi Evran da beş sene müddetle (637-642/1240-1245) tutuklu olarak kalmış ve sonuçta Kırşehir emiri Nurettin Caca tarafından 659/1261 tarihinde öldürülmüştü. Doksan üç yıl yaşadığı rivayet edilmektedir.²⁰ Kendisi ile ilgili rivayetlerden hareketle, çok iyi bir mutasavvıf olduğu, pek çok kerametinin bulunduğu²¹ ve bu çerçevede hakkında bir menâkıbın da yazıldığı anlaşılmaktadır.²²

Ahi Evran, Anadolu'da hem Hacı Bektaş-ı Velî hem de Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (672/1273) ile aynı dönemde yaşamıştır. O'nun debbağlık mesleğini icra ettiğine dair an'ane, debbağ esnafının piri olarak yüceltilmesine sebep olmuştur. Bu bakımdan Türk debbağlarının silsilenâmeleri kendisine dayandırılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde

²⁰ Kerimüddin Aksarayî, *Müsâmeratü'l-Ahbâr ve Müsâyeratü'l-Ahyâr*, (Çev. F. N. Uzluk, M. N. Gençosman), Ank. 1943, s. 75; Bayram, *Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, s. 73-110; Yaşar Çalışkan, M. Lütfi İkiz, *Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik*, T. C. Kültür Bakanlığı, Ank. 2001, s. 1-4; Çağatay, "Anadolu'da Ahilik ve Bunun Kurucusu Ahî Evran", *Belleten*, CLXXXII, Ank. 1982, s. 423-435; Bayram, "Ahi Evren Kimdir?", *Türk Kültürü*, XVI/191, Ank. 1978, s. 658-668; Bayram, "Ahi Evren ile Alâüddin Çelebi'nin Öldürülmesi", *İstem*, II/3, Konya, 2004, s. 37-57; Kadir Özköse, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü", *CÜİFD.*, VII/1, Sivas, 2003, s. 265; İlhan Şahin, "Ahî Evran", *DİA*, I, İst. 1988, s. 529-530.

²¹ Örnek olarak, işlediği deri mamülû mallardan isteyenlere istedikleri kadar verdiği halde hiç azalmadığını görenler, bunu kerametine yormuşlardır. Yine gemilere binip açık denizlere açılanlar, fırtına ve korkunç dalgalar yüreklerini hoplastığı zaman yanlarında onu görmüşler ve o, Hızır'la imdada yetişmiştir.

Bunlarla birlikte o, kervan ve kabilelerle hacca gitmediği halde hacılar tarafından Kâbe'de görülmekteydi. Yine sabah namazını Kudüs'te, öğle namazını Şam'da, ikindiye Medine'de, Yatsı'yı Kâbe'de kıldığı sonra tekrar memleketine geldiği anlatılır. Bkz., Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehir-Gülşehir*, İst. 1948, s. 78-80; Çalışkan, İkiz, 5; ayrıca Ahilerin arasında ve Ahi Evran'ın yanından uzun yıllar hiç ayrılmayan ve Kırşehir'deki tekkesinin de kendisinden sonraki şeyhi olan Ahmed Gülşehri, *Ahi Evran'ın Kerametleri* isimli 166 beyitlik mesnevisinde onun evliyadan olduğunu söyleyerek değişik kerametlerini anlatmıştır. Bkz., Köprülü, *Kuruluş*, s. 97.

²² Bunu Vilâyet-nâme'de geçen şu ifadeden anlıyoruz: "Bundan sonra Ahi Evren, Kırşehir'ne geldi, orada yerleşti; birçok kerametler gösterdi, isteyenler menâkıbında bulabilirler". Bkz., Vilâyet-nâme, vr. 110b-111a.

Ahi Evran'ın esnaf zümresi arasında pîr olarak kazandığı itibar, bütün Anadolu, Rumeli, Bosna ve hatta Kırım'a kadar yayılmıştır. Ahi Evran zaviyesi, XX. yüzyılın başlarına kadar esnaf zümrelerinin üzerindeki manevi tesirini devam ettirmiştir.²³

Anadolu'da hızla yayılan bu teşkilatın mensupları, şehirlerden en ücra köşelere kadar teşkilatlanarak şehirlerde olduğu gibi, köylerde ve uç bölgelerde de büyük nüfuza sahip olmuşlardır. Ahiler, sadece şehirlerde değil, köy ve kasabalarda da zâviyeler kurarak faaliyetlerini sürdürmüşler; böylece cemiyet nizamını sağlamada, gençlerin eğitimi ve üretime katkılarında ve meslek gruplarının gelişmesinde önemli katkıları olmuş, ayrıca göçebe Türkmenler'in yerleşik hayata geçmelerini ve bu hayata uyumunu kolaylaştırmışlardır. Anadolu'da köylere kadar yayılan Ahilik, pek çok devlet adamını, askeri zümre mensuplarını, kadı ve müderrisleri, tarikat şeyhlerini bünyesinde toplamıştır.²⁴ Bu durum, XIV. yüzyıla kadar sürmüş; Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da büyük rol oynamış²⁵, bundan sonra ise, özellikle Fatih devrinden itibaren, fütüvvet ehlini bünyesinden atarak tamamen bir meslek teşekkülü/lonca haline

²³ Bayram, *Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, s. 135-136; Şahin, 530; bunun yanında hanımı olan *Fatma Bacı* da *Bâciyân-ı Rûm* isimli kadınlara ait bir teşkilat kurarak Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşmasında önemli katkıları olmuştur. Bu teşkilatın Ahiliğin kadınlar kolu olduğu anlaşılmaktadır. Bkz., Âşıkpaşazâde, *Tevârîh-i Âli Osman*, (Nşr. Âli Bey), İst., 1332/1914, s. 205; Köprülü, *Kuruluş*, s. 93-94; Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslâmiyet'in Yayılışı*, Marifet Yay., İst., 1981, s. 143-144; Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, I İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", *Vakıflar Der.*, II, Ank. 1942, s. 282, 302-303; Bayram, *Fatma Bacı ve Baciyân-ı Rum*, Konya, 1994; Ethem Cebeciöglü, "Baciyân-ı Rum", *Türk Aile Ansiklopedisi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., III, Ank. 1991, s. 651-655; Bayram, "Baciyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı", *Türkler*, (Ed. H. Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye Yay., VI, Ank. 2002, s. 365-379; Nejat Birdoğan, "Anadolu Aleviliğinde Kadın Bacılar, Baciyân-ı Rum", *Folklor Halkbilim*, IV/36, Ank., 1988, s. 9-12; Özköse, 270-273; Orhan F. Köprülü, "Baciyân-ı Rum", *DİA*, IV, 415.

²⁴ Köprülü, *Kuruluş*, s. 63-64; bu bağlamda, ilk Osmanlı padişah ve vezirlerinin çoğunun bu teşkilata üye olduğu, I. Murad'ın şed kuşandığı ve teşkilattan fetihlerde askeri bir güç olarak faydalandığı bilinmektedir. Bkz., Kazıcı, 541.

²⁵ Öyle ki dönemin önde gelen tarihçisi Âşıkpaşazâde, Ahileri bu süreçte önemli rol oynayan dört zümre arasında zikretmektedir. Bkz., Âşıkpaşazâde, 205; yine bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli bir rolü olan Şeyh Edebalî'nin Babaî şeyhi olduğu kadar bir Ahi olarak da gösterilmesi ve Çandarlı ailesinin Ahi olduklarını ifade eden rivayetler de önemlidir. Bkz., İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank. 1982, I, 105-106; Barkan, 282-283; Galip Demir, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Ahilerin Rolü", *II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı, Ank. 1999, s. 95-112.

gelmiş ve artık ekonomik faaliyetler ön plana çıkmaya başlamıştı.²⁶ Tüm bunlarla birlikte köylerdeki müstakil misafir odaları, yârân teşkilatı ve sohbetleri ile bazı şehirlerde yapılan “sıra geceleri” gibi sosyo-kültürel oluşumlarla etki ve izlerini günümüze kadar devam ettirmişlerdir.²⁷

Ahi Evran ile ilgili vilâyetnâme’deki pasajlara bakıldığında konunun Hacı Bektaş Veli’nin Ahiler’le ilişkileri bağlamında ele alındığı görülür. Bu çerçevede Hacı Bektaş Veli ile Ahi Evran arasında çok yakın, sıcak ve samimi bir ilişki olduğu, ikisinin birbirini çok sevdiği ifade edilir. Böylece ikisinin arasında sıkı bir dostluk ve gönüldaşlık bulunduğu anlaşılır. Öyle ki Hacı Bektaş Veli’nin en yakın dostlarından biri, Ahi Evran’dır. Vilayetname’de zaman zaman ifade edilen bu ilişki, Ahi Evran’ın bir sohbet esnasında “kim bizi şeyh edinirse onun şeyhi, Hacı Bektaş Hünkâr’dır” diyecek kadar dostane ve samimidir.²⁸ Bunun yanında yine vilâyetnâme’de Ahi Evran’ın başka menkıbevî şahıslarla münasebetleri efsanevi bir tarzda, mitolojik bir dille ifade edilir.

Hacı Bektaş Veli, eski ismiyle Karahöyük, bugünkü adıyla Hacıbektaş’a geldiği zaman Kırşehir’in adı *Gülşehir* olarak eserde belirtilir.²⁹ Kırşehir, o dönemde camiler, mescitler ve medreselerle dolu gelişmiş bir şehirdir. Şehirde bilginler, müderrisler ve ahlak sahibi dürüst insanlar yaşamaktadır. Bunların içinde Ahi Evran adlı bir kişi de vardır ki, Anadolu’ya geldiğinde önce Denizli’de kalmış, ardından Konya ve Kayseri’ye geçmiş; sonunda da Kırşehir’e gelerek oraya yerleşmişti.³⁰ Velâyet erenlerinden olup kerameti çoktu. O, aynı zamanda vilâyetnâme’deki ifadesiyle, Fütüvvet-dârların serveri ve serçeşmesi (Fütüvvet ehlinin ulusu) idi.³¹ Bununla birlikte aslını, neslini, memleketini ve nerede doğduğunu kimse bilmezdi; çünkü o, gayb erenlerindendi, bu yüzden onun sırrını kimse bilmezdi. Anadolu’da onun tanınıp bilinmesini sağlayan kişi, meşhur sûfî Sadreddin Konevî (673/1274) idi.³² Yine Ahi Evran’ın gün gibi açık birçok kerameti vardı,

²⁶ Güllülü, 124-149; Sarıkaya, 45-49; G. G. Arnakis, “Futuwwa Traditions in the Ottoman Empire Akhis Bektashi Dervishes and Craftsmen”, *Journal of Near Eastern Studies*, XII, Chicago, 1953, s. 232-247; Kazıcı, 541.

²⁷ Çağatay, 159-171; Sarıkaya, 40.

²⁸ *Vilâyet-nâme*, vr. 107b.

²⁹ *Vilâyet-nâme*, vr. 107b.

³⁰ Ahi Evran, Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Hacıbektaş’a geldiğinde Kırşehir’de değildir. Bkz., *Velâyetname-i Hacı Bektaş Veli*, (Haz. Sefer Aytekin), Ank. Trz., s. 153, 175.

³¹ *Vilâyet-nâme*, vr. 107b.

³² *Vilâyet-nâme*, vr. 107b; ayrıca bkz., Bayram, “Sadrü’-din Konevî ile Ahi Evren Şeyh Nasirü’-din Mahmud’un Mektuplaşması”, *S.Ü.Fen-Ed. Fak. Der.*, II, Konya, 1983, s.

bu yüzden de eserde ona sık sık *Ahi Evran Padişah* denilerek yüceliği belirtilir.³³

Vilâyetnâme, Ahi Evran'ı ilk olarak Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile ilgili bir meselede ele alır. Bu çerçevede onun Anadolu'da tanınması ile ilgili olarak şu olay anlatılır:

“Molla Celâleddîn'i Konya'da Şems-i Tebrizî, derviş yaptı. Nasıl derviş yaptığını anlatırsak anlatmayı istediğimiz şeyleri (burada) anlatamayız. İsteyen Molla'ya ait menakıpta bulur. Molla, derviş olunca şehrin bütün bilginleri, Kılıçarslan'ın oğlu Sultan Alaaddin Keykûbât'a gidip, “*Molla Celâleddîn, ulu alimlerdenidir. Bir derviş geldi, ne yaptıysa yaptı; Molla Celâleddîn'i bizden ayırdı, kendisine çevirdi. (Bu yüzden o) ulema ile ihtilât etmekten (içli dışlı olmaktan) uzaklaştı, fakara ile içli dışlı olur hale geldi. Emret yine bize katılsın*” dediler. Sultan ise, “*O, bunca kitap okumuş, bunca bilgili bir kişi; erenlerden biri gelmiş, onu derviş yapmış; o da dervişlere katılmış; şimdi ben, gel dön, onlara katılma diyemem; bu doğru bir şey değil*” dedi.

Bilginler, padişahın bu sözüne incinerek sultanın (bu tavrından alındılar) yanından çıktılar, “*Böyle zalim bir padişahın hükmettiği bir şehirde oturmamız doğru değildir*” dediler. Hepsi birden, bir Perşembe günü Konya'dan çıkıp Arabistan'a doğru yola koyuldular.

Ertesi Cuma günü, Konya'da hiç bir yerde ezan verilmedi. Bu durumu sultana bildirdiler. Sultan Alaaddin, bir adam göndererek olayı Şeyh Sadreddin Konevî'ye bildirdi. “*Bilginleri geri getirmek için bir çare bulsun*” dedi. O sırada Sadreddin'in tekkesinde bir topluluk vardı; türlü türlü yemekler hazırlanmış, pilav ve yemekler pişirilmişti; Konya'da ne kadar yoksul varsa oraya toplanmıştı. Sadreddin Konevî, sultanın gönderdiği adamdan olayı öğrenince hemen nakîbini çağırdı; “*Tez katırına bin, Denizli'ye git; bağda bir bağcı var, şu şekilli, şu kılıta kimsedir; varıp ona bizden selam söyle, 'Şeyh sizi davet etti' de; ikiniz de katıra binip hemen gelin*” dedi.

Nakîb, katıra binip gidince Sadreddin Konevî, yemekleri indirterek yalnız bir kişilik yemek ayırttı. Katır, kırk adımda Denizli'ye vardı; önce bir bağın kapısının önünde durdu. Nakîb, katırdan inince bağcı onunla

51-75; yine burada Gölpinarlı, kendi elindeki nüshada Sadreddin Konevî isminin Sadreddin-i Semerkandî olarak geçtiğini ifade ederek “*acaba böyle bir zat mı var ve o, Ahi Evran hakkında bir menâkıb mı yazdı?*” diye sorar. Bkz., Gölpinarlı, *Vilâyet-nâme*, s. 121.

³³ *Vilâyet-nâme*, vr. 107b.

görüştü. Nakıb, içeri girip bağcıya, Őeyhin selamını söyledi, davetini bildirdi. Bağcı (bahçıvan), Ahi Evran Padişah idi. Ahi Evran, bağ sahibine gidip, “*Bize sefer düştü, gel bağına sahip ol*” dedi. Bağ sahibi, “*Bu gelen kimseye şu falan asmadan üzüm devşir (ver) de yesin*” dediğinde Ahi Evran Padişah, “*O söylediğin asma nerededir, ben bilmezem*” dedi. Bağ sahibi, “*Bunca zamandır bu bağın bağcısısın, asmayı bilmiyor musun?*” deyince bu kez Ahi Evran, “*Ben bağı beklemeye söz verdim; asmayı dikmeye bellemeye söz vermedim*” dedi. Bunun üzerine bağ sahibi, kendisi gidip o asmadan bir nice salkım üzüm getirdi, yediler. Sonra ikisi de katıra binip yine kırk adımda Konya’ya geldiler. Sadreddin Konevî, Ahi Evran’a “*hemen git, o danışmendleri (bilginleri) geri çevir; Cuma’nın vakti geçmeden gelsinler*” dedi.

Ahi Evran, Şeyh’in izniyle hemen kalktı, üç adımda Çarşamba Suyu’nun üst yanındaki bilginlere yetişti, onların önüne geçti, “*dönün geri, buradan öteye size gitmeye yol yok*” dedi. Bilginler, Ahi Evran’ın sözünü dinlemediler. Ahi Evran Padişah, “*Ey yer, bunları tut*” dedi. Yer, bütün bilginlerin atlarını, develerini, katırlarını dizlerine kadar tuttu.

Bilginler, aman dilediler, “*yer bizi salıversin, dönelim*” dediler. Ahi Evran, “*Ey yer bırak bunları*” deyince yer, hemen bunları salıverdi. Bunun üzerine yine gitmeye kalkıştılar. Ahi Evran, yine “*Ey yer, tut bunları*” dedi. Yer, bu sefer de atlarıyla onları dizlerine kadar tuttu. Bilginler, yine aman dileyip “*söyle bizi salıversin sözünü tutalım*” dediler. Ahi Evran, yere salıver deyince yine salıverdi. Ama yine gitmeye koyuldular. Ahi Evran, bu defa hiddetle onları çağırıp “*yer tut bunları*” dedi. Bu sefer yer, hepsini memelerine kadar (sıkı bir şekilde) tuttu. Özür dileyip “*inat etmeyelim sözünü tutalım*” dediler. Ahi Evran, tekrar yer bunları salıver deyince yer, yine salıverdi, çaresiz bir şekilde döndüler. Ahi Evran, “*Çabuk olun, Cuma’nın vakti geçmesin*” diye seslendi. Bilginler, “*şimdi kaba kuşluk, nerden varacağız*” dediklerinde Ahi Evran, “*gözlerinizi yumun*” dedi, hepsi gözlerini yumdular, “*açın*” dedi, açtılar; bir de baktılar ki Konya’nın içindeler. Hepsi yerli yerine vardı, böylece Cuma vakti geçmedi, namaz kılındı.

Bunun üzerine Şeyh Sadreddin Konevî, Ahi Evran’ın beline üstadlık şeddini bağladı; ona icazet ve inabet verdi. Bundan sonra Ahi Evran, bir müddet Konya’da kaldı sonra Kayseri’ye gitti.³⁴

Bu menkıbedeki dağmık bilgileri tarihsel çerçevesine oturtacak olursak Ahi Evran’ın I. Alaaddin Keykübât (1220-1237)’ın çağdaşı

³⁴ *Vilâyet-nâme*, vr. 107b-110a; Gölpınarlı, *Vilâyet-nâme*, s. 50-51; Aytekin, 154-157.

olduğu ve dolayısıyla XII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIII. yüzyılın ikinci yarısı arasında yaşadığı sonucu ortaya çıkmaktadır ve bu tespit, tarihsel gerçeklerle örtüşmektedir. Ayrıca Denizli’de bahçıvanlıkla meşgul olan Ahi Evran’ın daha sonra geçtiği Kayseri’de debbağlık yani deri işçiliği yaptığı, büyük bir deri imalathanesi açtığı ve burada çok işçi çalıştırdığı görülmektedir.

Ahi Evran, Kayseri’de kimsenin yapamadığı türden renk renk sahtiyan (derileri) işlemiştir. Bunları, üstü örtülü bir kapta muhafaza etmekteydi Biri gelip kendisinden deri istese besmeleyle elini atar, ne renkte ve kaç tane deri istiyorsa çıkarır verir parasını alırdı. Ne kadar deri istenirse istensin verirdi. O zaman her zanaat ehlinden ve her dükkandan vergi (yevmü’l-kıst) almak âdeti. Gammazlar (kendisini çekemeyenler), Kayseri sancak beyine gelip “*Burada ulu bir üstad tabbâk var, işçileri çırakları çok; her gün dilediği kadar deri satıyor, malı çok fakat vergi vermiyor, ondan da vergi alsanız yerinde olur*” diyerek onu şikayet ederler. Bunun üzerine Kayseri Beyi, “*varın o da şu kadar mal versin. Yoktur derse bu şehre geleli işlediği derinin vergisini versin*” diyerek birkaç adam gönderir. Görevliler, gelip görürler ki imalathanenin kapısı kapalı, ortada kimse görünmüyor. Kapıyı açıp içeri bakarlar. Bir de ne görsünler? İmalathanenin içi evren (ejderhalar)la dolu. Hepsinin gözleri, külhan alevi gibi parlıyor (ateş saçıyor); ağızlarını açıp kendilerine karşı kükrüyorlar. Bunun üzerine akılları, başlarından gider, korkarak kaçıp beye gelirler gördüklerini haber verirler ve anlarlar ki Ahi Evran, kuvvetli bir vilâyet eridir (keramet ehlidir).³⁵ Bundan sonra Ahi Mahmud, “ejderha” anlamına gelen ejderin ateş gibi parlayan gözlerinden kinaye olarak “Evrân” lakabını alır Ahi Evran olur.

Bu olaydan sonra Ahi Evran, Kırşehir’e gelmiş oraya yerleşmiş ve yine bir çok keramet göstermişti. Ahi Evran’ın Hacı Bektaş ile gerçekleşen ilk görüşmesi burada olmuştur ki şöyledir:

“Ahi Evran’ın huzurunda muhipler cem olup sohbet ederlerdi. Bir gün Ahi Evran’a Hünkâr’dan bahsetmişler, pek çok kerameti olduğunu söylemişlerdi. Bunun üzerine Ahi Evran, Hünkâr’ı görmek onunla görüşmek istemiş ve Sulucakarahöyük (Karayol)’e doğru yola çıkmıştı. Bu durum, Hünkâr’a malum olmuş, o da oturduğu yerden kalkıp Kırşehir’e doğru yola çıkmıştı. Kırşehir’in yakınında bir tepe vardı, oradan tüm şehir görünürdü. O tepenin üstünde birbirleriyle buluşmuşlar;

³⁵ *Vilâyet-nâme*, vr. 110a-110b; Gölpınarlı, *Vilâyet-nâme*, s. 51; aynı menkıbe, biraz farklı bir tarzda Evliya Çelebi *Seyahatnâmesi*’nde de geçmektedir. Bkz., Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Yay., Zuhurî Danışman), İst. 1314, II, 280.

oturup muratlarınca biraz sohbet etmişlerdi, sonra vedalaşmışlar, arkasından Hünkâr, Sulucakarahöyük'e; Ahi Evran da Kırşehir'e dönmüşlerdi.³⁶

Bundan sonra Ahi Evran ile Hacı Bektaş pek çok kez yine bir araya gelmişler, görüşmüşlerdir. Örnek olarak bir defasında Hacı Bektaş, Ahi Evran'ı görmek için Kırşehir'e hareket etmiş; bu hal, Ahi Evran'a malum olmuş; sonra o da gelip aynı tepenin üstünde birbirleriyle buluşmuşlar, oturup sohbet etmişler, bu sırada Ahi Evran, "*Erenler Şahi, ne olurdu burada bir pınar olsaydı da abdest almaya, içmeye yarasaydı*" demiştir. Bunun üzerine Hünkâr, eliyle işaret edip bir yeri eşmiş; arı duru güzelim bir su çıkmış ve akmaya başlamıştı. Ahi Evran, bu defa "*Erenler Şahi, bir gölgelik ağaç da olsa, sıcak günlerde gölgelenilirdi*" dediğinde Hünkâr ululuğu, "*Ne ola Ahi'm*" demişti. Ahi Evran'ın kavak ağacından kesilmiş bir sopası vardı, bunun üzerine bir yeri kazmış, onu da alıp oraya dikmiş, bir anda ortalık yeşerip yapraklanmıştı. Bu olaydan sonra bir müddet daha sohbet etmişler, sonra vedalaşmışlardı.³⁷

Bundan sonra da istedikleri zaman birbirleri ile buluşup aynı yerde sohbet ederlerdi. Vilâyetnâme'ye göre bu kavak ağacı, büyümüş büyük gölgelik bir ağaç haline gelmiş ve uzun yıllar yaşamış, ayrıca o pınar da uzun zaman akmıştır. Sonra Kırşehir'e biri gelip o ağacı kesmiş ve evinde kullanmış; Ahi Evran oğulları, durumu anlayıp ona "*İyi etmedin, bu yaptığın sana hayır getirmez, orası Ahi Evran Padişah ile Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin oturup sohbet ettikleri yerd, orası âşıkların, muhiplerin ziyaret yeriydi*" demişlerdi. Gerçekten de bir süre sonra o adam ölmüş, evi de yıkılmıştı, bununla birlikte ağacı kesenler için de iyi olmamış, onlara da bu iş, iyilik getirmemiş, aradan bir zaman geçtikten sonra pınar da kurumuştur. Fakat yeri, vilâyetnâme'ye göre bugün hâlâ bellidir.³⁸

Daha sonra Hacı Bektaş Velî, bir kez daha Ahi Evran'ı ziyaret etmek için Kırşehir'e doğru yola çıkar. Yine bu durum, Ahi Evran'a malum olur ve Hacı Bektaş'ı karşılar buluşur, görüşürler. Oturup biraz sohbet ettikten sonra Ahi Evran, "*Sultanım ne olur, bugün lütfetseniz de bize gitsek*" der, Hünkâr bunu kabul eder ve Ahi Evran'ın tekkesine gelirler. Bütün Kırşehir halkı bunu duyup gelir, Hünkâr ululuğu ile görüşürler; elini ayağını öper, duasını, himmetini alırlar.

³⁶ Vilâyet-nâme, vr. 110b-111a; Gölpınarlı, *Vilâyet-nâme*, s. 51.

³⁷ Vilâyet-nâme, vr. 11b-112b; Gölpınarlı, *Vilâyet-nâme*, s. 51; Aytekin, 175-177.

³⁸ Vilâyet-nâme, vr. 112b; Gölpınarlı, *Vilâyet-nâme*, s. 51-52.

Bu esnada Kırşehir’de bir olay olur ve bunu teftiş etme görevi de Sultan’ın emriyle Kal’acuk kadısına verilir. Kadı, Kırşehir’e teftişe gelip Ahi Evran’ın tekkesine uğrar; erenlerin bir araya toplanmış olduğunu, yüksek bir meclis kurulduğunu görür. Hünkâr’ın elini  per, yer gösterirler geçip oturur. Hünkâr, kadıya “*Ne için geldiniz?*” diye sorar. Kadı, “*Bu Şehirde bir olay olmuş, Sultan emretti onu araştırmaya geldim*” der. Hünkâr, “*Bari adamakıllı araştırabilecek misin?*” diye sorunca kadı, “*adamakıllı araştıramasaydım beni g revlendirmezlerdi*” der. Bu kez Hünkâr, “*İyi bari, siz adamakıllı araştırırsınız. Biz bunca zamandır araştıralım dedik, bu düşünceyi g tt k, fakat sonucunda Őařırdık kaldık, künhüne vakıf olamadık*” der. Bu söz, kadıyı çok etkiler, o sırada Hünkâr’ın yüzüne bakınca kendisine bir hal olur, birden coşup yere düşer ve   gün kendisine gelemes.   gün sonra da kendisine gelince artık kadılığı ve teftişi bırakır. Hünkâr’ın yanına gelir ona teslim olur, “*Biz, z kire himmet eyle erenler Őahu*” diyerek derviş olmayı ister. Hünkâr, yanındaki halifesine emreder; kadıyı traş edip ta ve kisve giydirebilirler, erk na sokarlar.

Kadı, derviş olduktan sonra Kal’acuk’a gider ve orada Hünkâr’ın kerametlerini anlatır; birçok kimseyi de kendine muhip edinir. Sonra Hünkâr’ı ziyaret etmek için onların önlerine düşüp yola koyulurlar. Yolda otlu, sazlı bir alana gelirler. Orada bir bölük kara canavarının yatmakta olduğunu g r rlere. İçlerinden biri, üzerlerine varır; canavarcıklar ürküp kaar; o adam, kaçamayan bir yavruyu yakalar. O esnada oradakilerden biri üstündeki anı yavrunun boynuna takıp salıvermek ister. Kadı, “*Gelin etmeyin, erenler ziyaretime erenlerden himmet almaya gidiyoruz, bu doğru bir iş değil. Hayvanlar, bunun sesini duyunca korkudan kaçarak kendilerini helak ederler*” derse de sözünü dinletemez. Yavrunun boynuna anı takarlar, hayvanı salıverirler; o,  b rlere yetişeyim diye koştukça an sesinden  rken canavarlar, kaçmaya başlarlar; adamlar da bunu görüp g l ş rlere. Sonra yollarına devam edip Kırşehir’e gelirler.

O sıralarda Hünkâr da, Kırşehir’de idi. Ahi Evran’la yine G lpınarı’nda sohbet ediyordu. Bunlar da Hünkâr’ın orada olduğunu duyup gelirler, Hünkâr’ın elini, ayağını  perler. Hünkâr, bunlara bakıp “*O hayvancıklar, size ne yaptı da o yavruyu tutup boynuna an takarak bıraktınız; anın sesini işiten hayvancıkların kimisi kaça kaça çok güçsüz düştü, kimisi neredeyse ölecekti. Hakka giden hak uğrum hakkı için, hiçbir yerde alnımız terlemedi, ancak o yavrucuğun ardından yetişip boynundan o anı alıncaya dek alnımız terledi; işte o yavruya taktığımız an*” der.

Hünkâr, çanı gösterince hepsi de şaşırıp kalır, elini ayağını öperek “*eksiklik ettik, eksiğimize kalma erenler şahı*” diyerek özür dilerler. Hünkâr, suçlarını bağışlar, kadılıktan dönüp derviş olana da “*Senden dervişlik kokusu gelmekte; derviş olanın hiçbir yaratılmışa eziyet etmemesi gerekir*” der. Tekrar safa nazar himmet edip kadıya icazet verir, sofralar kurulur, çırağlar sunulur ve ardından Hünkâr, “*O yerin beyine selam söyle, seni ona şirin gösterelim, dilinden biz söyleyelim de o köyü sana vakfetsin*” der.

Kadı, muhiplerle kalkıp yola düşer, Kal’acuk’a varınca beye Hünkâr’ın selamını söyler. Bey, Hünkâr’ın dediği gibi orasını kadıya vakfeder. Şimdi, onun soyundan gelenlere oralarda ‘Şeyhoğulları’ derler”.³⁹

Bir ara Hacı Bektaş Velî, Kırşehir’e gitmişti. O vakit Kırşehir’de Seyyid Salih isimli bir kişi vardı. Bu kişinin yerinde Hünkâr Hacı Bektaş, Ahi Evran, Şeyh Süleyman, İsa-ı Mücerred ve Seyyid Salih oturmuşlar sohbet ediyorlardı.⁴⁰ Oradan da bir ırmak geçirdi. Derken, ırmaktaki kurbağalar ötüsmeye başlamış, o derece ötüyorlardı ki erenlerin huzuru kaçmıştı. Bunun üzerine Hünkâr, “*A kurbağacıklar, ya biz söyleşelim siz dinleyin, ya da siz söyleşin biz dinleyelim*” demiştir.

Bu söz üzerine kurbağalar, hemen susmuşlardı. Vilâyetnâme, o derenin o kısmında bir ok atımı yerde kurbağa sesi gelmediğini, derenin diğer bölümlerinde ise böyle bir şeyin olmadığını belirtmektedir.⁴¹

Görüldüğü gibi, Hacı Bektaş Velî ile Ahi Evran pek çok defa bir araya gelmiş, görüşmüşlerdir. Bu görüşmelerden biri de Molla Sadeddin isimli bir alim ve öğrencileri sebebiyle olmuştur ki şöyledir:

“Molla Sadeddin, Aksaray’da yaşayan önemli bir alimdir. Zira dört yüz molla kendisinden ders alırdı. Hacı Bektaş Velî’nin şöhretini duyan Molla Sadeddin, onunla görüşmeyi ister, görüştüğü zaman da ondan çok etkilenir. Onunla birkaç kez görüşür ve bunun üzerine sürekli görüşmeyi ister. Bir defasında yine onunla görüşmek için otuz molla ile yola düşer:

Yolda birine rastlayıp Hünkâr’ın nerede olduğunu sorarlar. O da, “*Kırşehir’de Ahi Evran derler bir derviş var, onunla görüşmeye gitti*”

³⁹ Vilâyet-nâme, vr. 112b-115b; Gölpinarlı, Vilâyet-nâme, s. 52-53; Aytekin, 178-182.

⁴⁰ Vilâyet-nâme, Seyyid Salih’in şimdiki mezarının yakınlarında Kaya tekkesi adında bir Bektaşî tekkesi bulunduğunu ifade etmektedir. Bkz., Vilâyet-nâme, vr. 118a.

⁴¹ Vilâyet-nâme, vr. 118a-118b; Gölpinarlı, Vilâyet-nâme, s. 53-54; Aytekin, 185-186.

diye cevap verir. Bu sırada mollalardan biri, “*Ben hocaya uymak, onu yalnız bırakmamak için gidiyorum, yoksa Hacı Bektaş’da evlilik nerde? Adını anarsam karım boş olsun*” der. Bu sözü duyan diğer bir molla da aynı şeyi söyler. Böylece otuzu da “*adını anarsak karımız boş olsun*” derler.

O gün, gece oluncaya dek yürürler; gece vakti girince yatıp uyurlar. Sabahleyin yola düşerler, gide gide Kızılırmak’a varırlar. Irmağın kıyısına gelince mollalardan biri, “*benim yıkanmam lazım*” der. Diğer diğer derken otuzu da aynı şeyi söyler, hepsi elbiselerini çıkarıp suya girerler. Molla Said de “*dostlara uymak gerek*” diyerek katırdan iner, katırı bir yere bağlayıp elbiselerini çıkarır suya girer. Hepsi, elbiselerini tek bir yere yıgarlar.

O sırada Hacı Bektaş Velî, Ahi Evran’la daha önce sözünü ettiğimiz pınarın kıyısında o ağacın başında oturmaktaydı. Sohbet ederlerken “*Ahim, mollalar bizim adımızı anmamaya yemin ettiler; şimdi suya girdiler, kalk yürü de onları, adımızı anmadıkça sudan çıkarma*” der.

Ahi Evran, hemen ejderha donuna girer ve bir anda oraya varıp elbiselerin üstüne çöreklenir, başını da kuyruğunun üstüne koyar. Mollalar bir süre yıkandıktan sonra içlerinden birine, “*sudan çık da, elbiselerimizi getir, giyinelim*” derler. O bilgin sudan çıkar; ama bir de ne görsün? Elbiselerin üstünde gözleri ateş gibi parlayan koca bir ejderha var. Korkusundan kaçmak isterken beti benzi atmış tir tir bir vaziyette iken ırmağa düşer; Mollalar, “*Bu ne haldir*” diye başına üşüşürler. Molla, gördüğü şeyi onlara anlatır, hepsi de korkup Sadeddin’in yüzüne baka kalırlar.

Sadeddin, “*burası ejderha olacak yer değil*” der ve “*acaba katırımı da yutmuş mu?*” diye merak eder. Ejderhayı gören bilgin, “*yok, katır duruyor*” der. Bunun üzerine Sadeddin, “*bu olsa olsa, ziyaretine vardığımız erin işidir; bir de ben bakayım, göreyim*” diyerek sudan çıkıp ileri doğru gider. O anda ejderha, başını kaldırıp öyle bir kükrer ki Sadeddin, kendisini suya zor atar dar eder (zor atar). “*Hep birden gidelim, Hünkâr’ı çağıralım, o yardım etsin bize*” dediğinde mollalar, “*nasıl çağırırız, biz onu anmamaya yemin ettik*” derler. Said, “*işte, şimdi iş anlaşıldı*” der. “*Onu çağırmadıkça imkanı yok, bu işten kurtulamayız*”. Nihayet ister istemez, ejderhaya karşı durup hep birden “*Ya Hünkâr*” diye bağırlar. Ejderha, bir anda kaybolur, sanki hiç orada yoktur.⁴²

⁴² *Vilâyet-nâme*, vr. 130a-133b; Gölpinarlı, *Vilâyet-nâme*, s. 55-58.

Bu menkıbede de Ahi Evran, bize eski Türk Őamanlarını hatırlatmaktadır. Zira onlar, böyle istedikleri zamanlarda istedikleri canlının kılığına girip dűőmanlarını atletmişler, insanları etkilemişlerdir.⁴³ Ayrıca burada yeni bir sentezin ortaya çıktığı görűlmektedir. O da Anadolu Aleviliğine temel yapısını kazandıran eski Türk inanışları ile İslamî değerlerdir. Burada önemli olan ne sadece eski Türk inanışları, ne de İslami değerlerdir. İkisinin de bir araya gelmesiyle ortaya çıkan yeni bir durum söz konusudur. İşte Ahi Evran, menkıbevi kişiliğı ile bu sentezi şahsında sembolize etmektedir. Bu da, hem eski göçebe Türk geleneklerini, hem de yerleşik İslami değerleri içermektedir.

Böylece anlaşılmaktadır ki, Hacı Bektaş Velî ile Ahi Evran, aynı dünya anlayışını ve aynı değerleri paylaşmaktadırlar. Bu yüzden Vilâyetnâme'de Ahi Evran'ın çok önemli bir yeri vardır. Hacı Bektaş Velî ile Ahi Evran arasındaki bu sıcak ve samimi ilişki, bu yakın dostluk, ister istemez Anadolu Aleviliğı ile Bektaşılık üzerinde de etkili olmuş, Alevî/Bektaşî geleneğinde Ahiliğın derin etkileri ortaya çıkmıştır.⁴⁴

KAYNAKLAR

Aksarâyî, Kerimüddin, *Müsâmeratü'l-Ahbâr ve Müsâyeratü'l-Ahyâr*, (Çev. F. N. Uzluk, M. N. Gençosman), Ank. 1943.

Arnakis, G. G., "Futuwwa Traditions in the Ottoman Empire Akhis Bektashi Dervishes and Craftsmen", *Journal of Near Eastern Studies*, XII, Chicago, 1953, (ss. 232-247).

⁴³ Kamların eski Türk toplumundaki konum ve işlevleri ile olarak bkz., Abdűlkadir İnan, *Tarihte ve Bugűn Őamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 1995, s. 72-90; Mircea Eliade, *Őamanizm*, Çev. İsmet Berkan, İmge Yay., Ank., 1999, s. 213-290; Köprűlü, "İslâm Sufi Tarikatlerine Türk-Moğol Őamanlığının Tesiri", (Çev. Yaşar Altan), *AÜİFD.*, XVIII, Ank. 1970, s. 141-152; Harun Gűngör, "Türk Alevî-Bektaşî İnanışlarında Őamanlığın İzleri", *Erdem*, VIII/22, Ank., 1996, s. 245-246; ayrıca Bektaşî Menâkıbnâmelerinde bulunan Őamanizm'den kaynaklanan motifler için bkz., Ocak, *Bektaşî Menâkıbnâmeleri*, s. 95-132.

⁴⁴ Örnek olarak kuşak bağlama, eşik öpme ve aynı kâsedan şerbet içme gibi bazı Alevî/Bektaşî gelenek ve âdetlerinin Ahilik'ten alındığı görűlmektedir. Geniş bilgi için bkz., Baki Öz, *Alevilik Nedir?*, Der Yay., İst. 1996, s. 160-166; M. Saffet Sarıkaya, "Alevilik ve Bektaşiliğın Ahilikle İlişkisi", *İslamiyat*, VI/3, Ank. 2003, s. 94-95; Birdoğın, "Anadolu Aleviliğinin Bugűnüne Ahiliğın Etkileri", *Yol*, XIII, Ank. 2003, s. 38-46.

Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, (Nşr. Âli Bey), İst., 1332/1914.

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Kùltür Bakanlığı Yay., Ank. 1982.

Baer, Gabriel, "The Administrative, Economic and Social Functions of Turkish Guilds", *International Journal of Middle East Studies*, I, New York, 1970, (ss. 28-50).

Barkan, Ö. Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İşkân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, I İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", *Vakıflar Der.*, II, Ank. 1942, (ss. 279-386).

Bayram, Mikail, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluğu*, Konya 1991.

Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rum, Konya, 1994.

"Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi", *Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar*, Kömen Yay., Konya, 2003, (ss. 58-70).

"Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı", *Türkler*, (Ed. H. Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye Yay., VI, Ank. 2002, (ss. 365-379).

"Ahi Evren Kimdir?", *Türk Kùltürü*, XVI/191, Ank. 1978, (ss. 658-668).

"Ahi Evren ile Alâüddin Çelebi'nin Öldürülmesi", *İstem*, II/3, Konya, 2004, (ss. 37-57).

"Sadrü'd-din Konevî ile Ahi Evren Şeyh Nasırü'd-din Mahmud'un Mektuplaşması", *S.Ü.Fen-Ed. Fak. Der.*, II, Konya, 1983, (ss. 51-75).

Birdoğan, Nejat, "Anadolu Aleviliğinde Kadın Bacılar, Bacıyan-ı Rum", *Folklor Halkbilim*, IV/36, Ank., 1988, (ss. 9-12).

Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I-II, İst. 1333.

Cahen, Claude, "İlk Ahiler Hakkında", (Çev. Mürsel Öztürk), *Bulleten*, L/197, Ank. 1986, (ss. 591-601).

Cebecioğlu, Ethem, "Bacıyân-ı Rum", *Türk Aile Ansiklopedisi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., III, Ank. 1991, (ss. 651-655).

Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik*, AÜİF Yay., Ank. 1974.

"Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi", *AÜİFD.*, I/1, Ank., 1952, (ss. 59-68).

"Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi II", *AÜİFD.*, I/2-3, Ank., 1952, (ss. 61-84).

"Anadolu'da Ahilik ve Bunun Kurucusu Ahî Evran", *Belleten*, CLXXXII, Ank. 1982, (ss. 423-435).

Çalışkan, Yaşar, M. Lütfi İviz, *Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik*, T. C. Kültür Bakanlığı, Ank. 2001.

Çetin, Osman, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslâmiyet'in Yayılışı*, Marifet Yay., İst., 1981.

Demir, Galip, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Ahilerin Rolü", *II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı, Ank. 1999, (ss. 95-112).

Eliade, Mircea, *Şamanizm*, Çev. İsmet Berkan, İmge Yay., Ank., 1999.

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (Zuhurî Danışman Yayını, 1972), İst. 1314.

Güllülü, Sabahattin, *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri*, Ötüken Yay., İst. 1977.

Gölpınarlı, Abdülbaki, "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları", *İÜİFM.*, XI/1-4, İst. 1952, (ss. 2-354).

Güngör, Harun, "Türk Alevî-Bektaşî İnanışlarında Şamanlığın İzleri", *Erdem*, VIII/22, Ank., 1996, (ss. 237-249).

İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bak. Yay., Ank. 1999.

İbn Bîbî, Hüseyin b. Muhammed, (683/1284), *el-Evâmiru'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, (Çev. Mürsel Öztürk), I-II, Ank., 1996.

İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 1995.

Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lügati't-Türk Tercümesi*, (Çev. Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yay., Ank. 1985.

Kayaoğlu, İsmet, "Halife en-Nâsır'ın Fütüvvete Girişi ve Bir Fütüvvet Buyrultusu", *AÜİFD.*, XXV, Ank. 1981, (ss. 221-229).

Kazıcı, Ziya, "Ahîlik", *DİA*, I, İst. 1988, (ss. 540-542).

Köprülü, M. Fuad, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank. 1999.

"İslâm Sufi Tarikatlerine Türk-Moğol Şamanlığının Tesiri", (Çev. Yaşar Altan), *AÜİFD.*, XVIII, Ank. 1970, (ss. 141-152).

"Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları", *Belleten*, VII/25,26,27, Ank. 1943, (ss. 379-521).

"Firdevsî-i Tavîl", *İA*, IV, İst. 1977, s. 649-651.

Köprülü, Orhan F., "Bacıyan-ı Rum", *DİA*, IV, (s. 415).

"Uzun Firdevsî", *DİA*, XIII, İst. 1996, (ss. 127-129).

Ocak, A. Yaşar, *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi, İst. 1983.

"Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi", *DİA*, XIV, İst. 1996, (ss. 471-472).

"Fütüvvet", *DİA*, XIII, İst. 1996, (ss. 261-263).

Özköse, Kadir, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü", *CÜİFD.*, VII/1, Sivas, 2003, (ss. 249-279).

Sarıkaya, M. Saffet, *XIII-XVI. Asırlarda Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, Kültür Bak., Ank. 2002.

Şahin, İlhan, "Ahî Evran", *DİA*, I, İst. 1988, (ss. 529-530).

Şeker, Mehmet, *İbn Batuta'ya göre Anadolu'nun Sosyo-Kültürel ve İktisadî Hayatı ile Ahîlik*, Kültür Bakanlığı, Ank. 2001.

Taeschner, Franz, "İslâm Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)", (Çev. Fikret İşıltan), *İÜİFM.*, XV/1-4, İst. 1953-54, (ss. 1-32).

“İslam’da Fütüvvet Teşkilatının Doğu Meselesi ve Tarihi Ana Çizgileri”, (Çev. Semahat Yüksel), *Belleten*, XXXVI/142, Ank. 1972, (ss. 203-235).

“Akhi”, *EI*, (New Edition), Leiden, 1979, (ss. 321-323).

Tarım, Cevat Hakkı, *Tarihte Kırşehir-Gölşehir*, İst. 1948.

Uludağ, Süleyman, “Fütüvvet”, *DİA*, XIII, İst. 1996, (ss. 259-261).

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I-VIII, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank. 1982.

Velâyetnâme, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Zühdi Bey Bölümü, Kayıt no: 558/4.

Velâyetname-i Hacı Bektaş Veli, (Haz. Sefer Aytekin), Ank. Trz.

Vilâyet-nâme-i Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyet-nâme, Milli Kütüphane, Yazma Eserler Bölümü, Kayıt no: 215.

Vilâyet-nâme Manakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş Veli, (Haz. Abdülbâki Gölpinarlı), İnkılâp Kitabevi, İst. 1995.